

ANKE DE GRAAF

*Welk pad om
te kiezen*

WELK PAD OM TE KIEZEN

Van Anke de Graaf verscheen eerder:

Waar wegen kruisen
Plannen voor de toekomst
Tussen twijfel en zekerheid
De mensen rond Jurrien Beekman
Wanneer is toen voorbij
Wie wacht op jou?

Anke de Graaf

Welk pad om te kiezen

Spiegelserie

Zomer & Keuning

ISBN 978 90 5977 460 5

NUR 344

www.spiegelserie.nl

Omslagontwerp: Bas Mazur

©2010 Zomer & Keuning familieromans, Kampen

Alle rechten voorbehouden

SUZANNE BOUWSMA LIEP LANGZAAM VANUIT DE KEUKEN NAAR DE ruime, gerieflijke en met veel smaak ingerichte huiskamer van het grote huis aan het Harremansplantsoen. Ze ging even voor het grote raam staan en keek naar buiten. Het regende, niet hard, het was een miezerige regen. Vanmorgen ruim na elf uur, misschien was het al halftwaalf geweest, was het begonnen en nu, ze keek naar de klok, halfvier, regende het nog. Dit weer maakte haar nog triester dan ze al was. Een gevoel van niet gelukkig zijn, het weten van moeilijkheden te hebben die niet opgelost konden worden, zich niet voelen zoals ze zich wilde voelen, niet blij kunnen denken, samengevat: het weten dat gebeurtenissen rond en met haar plaatsvonden die ze niet kon afweren.

Het tijdstip van de dag hielp ook niet mee, het donkerde buiten al een beetje. En ook het feit dat ze alleen was in het huis voelde niet prettig. Ze had nooit moeite met alleen-zijn, maar de laatste tijd wel. Er waren geen gedachten die ze naar zich kon toetrekken om zichzelf wijs te maken dat het allemaal wel meeviel; ze wist dat het niet meeviel. Ze wilde niet tobben, ze was geen tobster. Kon ze dat woord zo denken? Misschien niet. Maar voor haar gevoel was een vrouw die tobde een tobster. En zij was een vrouw die tobde. Ze glimlachte er ondanks haar verdrietige gedachten om.

Ze ging in een van de diepe stoelen zitten. Stoelen met brede leuningen, dikke, stevige en toch zachte kussens met een mooie bekleding.

Ze had de onrust voor zichzelf een naam gegeven, alsof ze het dan beter kon duiden, zoals je op een kantoor een ordner uit een kast pakt waarop staat: ingekomen stukken. Haar omschrijving was 'de kwestie Marieke', maar eigenlijk, ze durfde het nauwelijks te denken, ook al waren deze gedachten alleen van haar en

kon niemand ze raden, was het 'de kwestie Menno en Marieke' en misschien zelfs 'Menno en Lizzy'. Deze benoeming was de juiste.

Ongeveer twee jaar geleden was deze geschiedenis begonnen. Tijdens een gezellige zaterdagavond van hun vriendenkring vertelden de mannen over hun avontuurtjes uit hun jonge jaren. De woorden kwamen op een lichte toon, de vrouwen geloofden natuurlijk niet alles van wat de mannen naar voren brachten, er werd hartelijk gelachen; nou, als je dit hoorde waren de rustige echtgenoten van nu in hun jonge jaren geen lieverdjes geweest! Ook de avontuurtjes van Menno kwamen voorbij. Hij was destijds vanuit Joure in Friesland naar Amsterdam gekomen om te studeren. Hij had woonruimte gevonden bij de familie De Witte in de Willem de Zwijgerlaan. Tijdens zijn praten op die zaterdagavond viel het haar op dat er iets was in het vertellen van Menno over zijn vriendinnetjes van vroeger; dat het onderwerp hem meer bezighield dan hij wilde laten blijken. Ze bracht het onderwerp enkele avonden later weer ter sprake en Menno vertelde haar toen over Lizzy, een meisje waarop hij echt verliefd was geweest. 'Zoals een jonge vent echt verliefd kan zijn,' had hij gezegd. Hun vriendschap had kort geduurd en was op een vreemde manier beëindigd. Lizzy kwam niet naar de afspraak die ze gemaakt hadden voor een latere woensdagavond. Erover doorpratend liet Menno merken dat hij dit meisje graag wilde ontmoeten om haar te vragen waarom ze toen niet naar zijn appartement was gekomen, zoals ze beloofd had. Suzanne verzamelde die avond al stilletjes de weinige aanknopingspunten die Menno naar voren bracht en ze besloot het meisje te zoeken; ze zou nu een vrouw van zeven- of achtendertig jaar zijn. Ze vond Lizzy en er werd een afspraak gemaakt voor een ontmoeting tussen Menno en haar.

Die ontmoeting vond plaats op een dinsdagmiddag. Voorafgaand aan de bewuste middag had Suzanne er de toevoeging ‘prettig’ aan gegeven, want ze verwachtte dat het een prettige middag zou worden. In de eerste plaats natuurlijk voor Menno, hij verheugde zich op het weerzien met Lizzy, met haar praten, herinneringen ophalen en hij kreeg eindelijk antwoord op zijn vraag waarom ze toen niet gekomen was en als hij weer naar huis kwam vertelde hij haar, Suzanne, alles over de middag. Later, veel later, had ze voor die dinsdagmiddag bijvoeglijke naamwoorden als ‘vreselijk’ en ‘ongelooflijk’ gekozen. Een middag die beter niet had kunnen plaatsvinden, maar gedane zaken nemen geen keer.

Het hele gebeuren leek op televisieprogramma’s die regelmatig over de beeldbuis rolden, die glimlachjes opriepen bij de kijkers en hen opmerkingen ontlokten als: ‘Ach, wat leuk voor die mensen elkaar weer in de armen te sluiten na zoveel jaren.’ Memories, herinneringen, weerzien.

De middag van de afspraak zat ze in hun huiskamer. Menno was naar de Buitenkade gereden, daar woonde Lizzy met man en kinderen; nummer 54.

Menno was volkomen overstuur en in de war thuisgekomen, maar naarmate de uren van die dinsdagavond verstreken, kon hij de gebeurtenissen voorzichtig op een rij zetten en ze haar vertellen. Lizzy had hem herinnerd aan zijn vraag van destijds naar zijn kamer te komen, ze had hem ook herinnerd aan haar woorden geen seks met hem te willen, ze wist nog de woorden die hij daarop had gezegd: ‘Nee, dat zeker niet, daar zijn we nog niet aan toe, dat komt later wel!’ Ze was naar zijn kamer gegaan, hij schonk rode wijn in grote glazen, ze werd half dronken, hij fluisterde lieve woordjes, hij had haar in zijn armen genomen en naar zijn bed gedragen, hij had gedaan wat hij beslist beloofd had niet te zullen doen. In de dagen daarna dacht Lizzy na over wat gebeurd was en

ze kwam tot de conclusie dat het vanaf het eerste uur van hun ontmoeting zijn plan was haar in zijn bed te krijgen, en het was hem gelukt. Er was een heftige woede in haar gegroeid, de lammeling, de rotzak, ze was in hem teleurgesteld en ze nam het besluit hem niet meer te willen zien. Korte tijd daarna was er de zekerheid van een zwangerschap. Lizzy werd moeder van een dochter. Zeventien jaar geleden. Menno had zijn dochter die middag gezien. Zijn donkerblonde, krullende haren, zijn blauwe ogen en de Bouwsmatrekken in het gezicht.

Hij had haar duidelijk gemaakt, hij riep die avond de woorden erover luid naar Suzanne, het was bijna schreeuwen: 'Het was vreselijk wat ze me verweet, want zo is het niet gegaan, zo is het niet gebeurd, niet zoals zij het nu naar voren bracht, dat is beslist de waarheid niet!' Hij had haar niet met voorbedachten rade naar zijn kamer en naar zijn bed gelokt, hij hield van haar, hij was dol van verlangen en zij liet zich door hem optillen en naar zijn bed dragen, ze was zijn Lizzy, zijn grote liefde. Wat gebeurd was had niet mogen gebeuren, maar zij werkte eraan mee.

Die nacht al, stil liggend in het brede bed, Menno naast zich, ze wist zeker dat hij ook niet sliep, hoe konden ze slapen na zo'n middag en avond, ontvlamde in het hart van Suzanne een klein, nog onzichtbaar vlammetje van onrust. Wat zou dit in hun leven brengen...

Menno had verteld dat Lizzy kort na de geboorte van Marieke was getrouwd met een jongeman die op hetzelfde kantoor werkte als zij, Frits de Winter. Marieke heette dus Marieke de Winter. In het huwelijk waren nog twee kinderen geboren, een meisje, Ineke, en een jongen, Thomas.

In de dagen daarna werden de namen van Marieke en Lizzy voortdurend gebruikt. Menno was zó overrompeld en verwonderd over wat hem was overkomen, hij kon zijn gevoelens nog niet op een

vast plaatsje neerzetten en waarom zou hij ook, hij was vader, hij had een mooie dochter. Suzanne wilde blij zijn met wat gebeurd was, blij voor Menno, maar voor zichzelf was het niet zo. Het kleine vlammetje dat in de loop van de avond, bij het vertellen van Menno, vlam had gevat, wakkerde langzaam aan. Suzanne was bang voor wat in de toekomst zou kunnen gebeuren.

Menno voelde alleen, in zijn opwinding, dat Suzanne blij was om de ontmoeting met deze dochter. ‘Het is mijn dochter, Suzan,’ hij had het juichend gezegd, ‘en jij bent mijn vrouw, dus is ze ook jouw dochter!’ Hij had er met een lach aan toegevoegd: ‘En we laten dit kind niet meer los.’ Suzanne begreep dat Menno dit meisje niet meer zou loslaten.

Na enige dagen was het rustiger rond hen geworden. Suzanne constateerde dat Menno op een andere toon over zijn dochter praatte. Marieke was een jong meisje geworden dat in hun leven paste.

Enige weken later vroeg Suzanne hem tijdens het koffiedrinken op een namiddag, ze bracht de vraag als heel terloops, ze wilde haar nieuwsgierigheid niet laten blijken: ‘Hoor je nog wel eens iets van Marieke of van Lizzy?’ en hij antwoordde: ‘Vorige week heb ik Liz gebeld. Ik wilde weten of ook in hun huis de rust enigszins is teruggekeerd. Dat is inderdaad zo. Liz vroeg me Marieke voorlopig met rust te laten. Ze zit voor haar eindexamen. Dat is op zich al een flinke klus en nu, met deze ontwikkelingen, waarover zij ook gedachten en gevoelens heeft, is het nog moeilijker haar aandacht bij de lessen te houden. Het duurt nog even voor het echte eindexamen wordt afgenomen, ze zit nu in een periode van tentamens en werkstukken; jij kent dat ook wel. Als ze slaagt gaat ze verder studeren. Liz had nog een nieuwtje. Marieke heeft een vriend. Die knaap zit bij haar in de groep. Als hij slaagt gaat ook hij verder studeren.’ Suzanne knikte, ze stelde vast: je zegt me dit

op een toon alsof het vertellen heel gewoon is, maar als ik je niet gevraagd had of er nieuws was vanaf de Buitenkade had je niets gezegd. Dan was het een geheimpje van Menno gebleven, het voor zichzelf afdoen als: even Lizzy bellen, niets bijzonders te melden, niet de moeite waard erover te vertellen. Ze wilde eerlijke gevoelens houden tegenover Menno, het was voor hem bijzonder een kind te hebben, maar het raakte haar op een andere manier. En nu hij Lizzy ervan had overtuigd dat alleen liefde hem tot de daad had gebracht, veranderden haar gevoelens voor hem. En dan, Suzanne bekende het met een lachje aan zichzelf, te weten dat zij de ontmoeting op touw had gezet. Ze vroeg zich nu af of ze daar goed aan had gedaan en ze wist het antwoord: nee, eigenlijk niet, beslist niet, maar wat gebeurd was kon niet meer ongedaan gemaakt worden.

In die eerste tijd stelde Menno voor: 'Weet je wat we doen, Suzan?' Nee, dat wist ze niet, ze keek hem vragend aan. 'We richten een kamer in ons huis in voor Marieke! Ik verwacht dat zij in de toekomst nu en dan bij ons wil zijn. Er is een sterke band tussen haar en mij, we zijn allebei Bouwsma's. Ik ken haar nog niet goed, maar ik vermoed dat we, als het op een sterke wil aankomt en op doorzettingsvermogen, veel gelijkenis vertonen. Haar hoofdje en de rechte rug, zoals ze die middag in de kamer stond en haar woordje deed, ja, dat was echt een Bouwsma-houding. Ik kende het gevoel vader te zijn niet, jij niet het gevoel moeder te zijn, het ligt voor jou misschien even iets anders, geen banden van het bloed, geen gelijkenissen, maar nu het zo is voelen we ons er allebei gelukkig mee.' En zonder hierop nog verder in te gaan praatte hij over zijn plan. 'We richten de grote achterkamer in als meisjeskamer. Jij weet wel hoe dat moet. Lichte kleuren en frutseltjes en fratseltjes. Het moet een gezellige kamer worden. In de eerste plaats moet er een bed komen, want ik voorspel je dat ze een

nachtje bij ons wil doorbrengen. Een bureautje, als ze slaagt wordt ze studente en een bureautje staat gezellig in een kamer, spulletjes erop en een kastje met boeken; wat lezen zulke meiden, het zullen wel romantische liefdesverhaaltjes zijn, nou ja, je begrijpt wel wat ik bedoel.'

Ze had naar voren willen brengen dat ze dit plan te voorbarig vond; tot nu toe had hij toch weinig of geen contact met Marieke? Of wel soms? Ze wilde het niet vragen, durven misschien wel. Ze was niet bang voor Menno, maar ze was bang het antwoord 'ja' te horen. Het was het beste mee te werken aan zijn plan. Het was zijn dochter en volgens Menno ook haar dochter; het kwam hem beter uit dat te denken.

De grote slaapkamer aan de achterkant van het huis werd ingericht. Het was leuk om te doen, Menno en zij togen met z'n tweetjes naar een grote meubelzaak om mooie dingen uit te kiezen. Toen de kamer klaar was, licht, vrolijk en gezellig, wist ze dat Menno in de avond, als hij iets voor zijn werk uit zijn kamer haalde en ook wanneer hij naar de badkamer ging, even de kamer van Marieke binnenliep. Ze had hem drie keer betrap, nou ja, betrap, dat was het goede woord niet, maar ze had gezien hoe hij in het lichte, mooie stoeltje bij de kleine tafel zat. Een knus zithoekje als Marieke met een vriendin wilde praten of met haar vriend; de jongen had nu ook een naam voor hen, Edwin Winkelaar.

Marieke slaagde met goede cijfers voor het eindexamen van het vwo. Menno kwam er de dag van de uitslag eerder voor thuis. Suzanne zag hem even na vier uur zijn auto parkeren, ze hoorde de sleutel in het deurslot en zijn juichende stem: 'Suzan, waar ben je, kom gauw, ik heb heerlijk nieuws! Marieke is geslaagd!' en toen ze vanuit de keuken naar hem toeliep sloeg hij zijn armen om haar heen en drukte haar tegen zich aan. Zo lief kon Menno zijn, hij kuste haar. 'Heerlijk, heerlijk! En ook nog met goede cijfers! Liz

belde me om het grote nieuws te vertellen. Edwin is er ook door, eveneens de andere vier van hun vriendenploegje. Ik ken de namen van die jongelui niet, maar je weet wie ik bedoel. Ik stelde Liz voor Marieke een prachtig boeket te sturen, als felicitatie, maar Liz zei dat we dat niet moeten doen. Frits eist dat contacten tussen Marieke en ons volledig stopgezet worden. Dat is natuurlijk een onzinnig besluit. Het is op gang gebracht, jij en ik weten van het kind, wij laten haar niet los. En zij wil ons niet loslaten. Frits kan het niet keren, het weten van elkaars bestaan kan niet ongedaan gemaakt worden. Maar hij dramt er volgens de berichten behoorlijk over door. Liz vertelde dat er vrijwel elke dag ruzie en onenigheid over is in hun huis. Frits stelt zijn wetten, zo noemde Liz het, maar Marieke, ja, het is uiteindelijk een Bouwsma, trekt zich daar niets van aan. Frits, jongen, dat zul je moeten erkennen.'

Suzanne was na het horen van het grote nieuws naar de kast gelopen om er glazen uit te halen. Hier moest op gedronken worden! Onwijs eigenlijk, maar ze wilde naast haar man staan. Ze vroeg, ze bracht het als een vaststaand feit: 'Jij belt Marieke thuis in de uren wanneer Frits op kantoor zit en zij belt jou via de telefoon in de werkkeet, maar waar ontmoeten jullie elkaar?' Het was de eerste keer dat ze deze vraag rechtstreeks stelde. Dit was er een prima moment voor. Menno was in zijn stoel gaan zitten. Hij antwoordde: 'We hebben elkaar na die dinsdagmiddag tweemaal ontmoet. Marieke wilde met me praten over het verbod van Frits. Ze vindt het dom en achterlijk en krankzinnig van hem, je kent de uitdrukkingen van de jonge mensen wel en zo is het ook. Hoe kan hij dit nu verbieden? Ik ben toch haar echte vader! We zagen elkaar af en toe in een klein restaurant in de buurt van de Buitenkade. Dicht bij haar huis dus.' Hij ging verzitten, hij zei: 'Ik wil hier nu meer over zeggen, Suzanne. Ik vertelde jou er niet te veel over omdat ik zeker weet dat jij je het enig juiste gevoel voor de

omstandigheden waarin we terecht zijn gekomen nog niet hebt eigen gemaakt. Jij voelt het anders aan dan ik. En dat begrijp ik, want ik ken jouw denken. Het kind raakt mij heftig, ik wil niets liever dan haar goed leren kennen. Voor jou is het min of meer nog een meisje dat opeens je leven is binnengekomen. Je beseft dat ze belangrijk voor ons is omdat het een kind van mij is, maar dat is nuchter weten, iets vaststellen, maar het raakt je emotioneel nog niet. Dat komt, daarvan ben ik overtuigd, maar het moet in jou de tijd krijgen om te groeien. Jij kunt niet de band met Marieke voelen die ik met haar voel. Het ligt anders, niet moeilijker, maar anders. Maar het komt beslist. Tot die tijd wilde ik mijn contact met Marieke stiltejes voor jou houden, en geloof me, belangrijke dingen worden er niet besproken.

Vanaf de dinsdagmiddag hebben jij en ik gepraat over Marieke en ook over Liz, het onderwerp was opeens heftig over ons heen gevallen. Liz is een deeltje van mijn leven geweest en Marieke is een deel van mijn leven geworden. Ik wil jou de tijd geven rustig het juiste plaatsje voor Marieke in je leven en in je hart te zoeken. Het houdt een hele verandering voor je in. Voor mij ook, maar ik zeg het nogmaals, het ligt voor mij anders.'

Met een lachje was hij op een lichter toontje overgestapt; hij had de juiste uitleg gegeven, zij moest aannemen dat het de juiste uitleg was. 'Maar door de wijze waarop we samen haar kamer hebben ingericht, lieverd, ben ik ervan overtuigd dat Marieke dat plaatsje in jouw hart krijgt. Jij hebt haar nog niet ontmoet. Het is het schuchtere in jouw karakter, in je aard, het nadenken en afwachten wat het hele gebeuren aangaat dat me de raad gaf jou tijd te geven er vertrouwd mee te raken. Daarom vertelde ik je niet over de gesprekjes tussen Marieke en mij. Marieke heeft het moeilijk met de houding van Frits. Ze wil haar vader gehoorzamen, dat heeft ze als braaf kind altijd gedaan, maar in dit geval kan ze het

niet. En Marieke is geen klein kind meer, ze is intussen achttien. Ze wil mij niet loslaten. In het laatste gesprekje vertelde ze dat Frits haar heeft verboden, echt verboden, contact te hebben met jou en met mij.'

Kort daarna belde Marieke naar het huis in het Harremansplantsoen. Haar stem klonk overstuur en bijna huilend door de lijn. 'U bent toch mevrouw Bouwsma? Ik heb toch goed ingetoetst? Ik ben Marieke de Winter. Mevrouw Bouwsma, ik kom naar u toe! Mijn vader is vanmorgen zo vreselijk tegen me tekeergegaan! U weet natuurlijk dat ik geen contact met u en ook niet met uw man mag hebben, maar dat is toch te zot om over te praten? Uw man heeft gezegd dat ik in geval van nood bij jullie kan komen. Ik kan ook naar het huis van Edwin gaan, zijn ouders hebben gezegd dat ik bij hen kan schuilen, ja, dat is een goed woord, het is eigenlijk meer vluchten! Mijn vader is over het algemeen een rustige, lieve man, ja, als alles naar zijn zin gaat, op de rolletjes loopt die hij wil, maar nu lijkt hij door het dolle heen! Hij is mijn vader, maar ik ben toch niet zijn eigendom? Ik ben achttien jaar! Ik weet wat ik wil.'

Suzanne doorbrak de woordenstroom door te zeggen: 'Marieke, probeer rustig te zijn, en meisje, het is natuurlijk goed hierheen te komen, ik weet van de hele situatie. Mogelijk is het een uitstekend idee een periode van afkoeling in te lassen tussen jou en je vader, maar ga er van uit dat hij het, naar zijn inzicht, met de beste bedoelingen doet.'

'Beste bedoelingen!' had ze luid in de hoorn geroepen. 'Mevrouw Bouwsma, uw man is mijn biologische vader, ik ken hem nu, wij hebben elkaar gezien, dat is toch goed, dat mag toch? En...' haar stem zwakte wat af, 'ik wil u ook graag ontmoeten en leren kennen.'

Suzanne had geglimlacht ondanks alle spanningen die ze voelde.

Ze antwoordde: 'Het is er een goede gelegenheid voor, Marieke. Ik wacht op je.'

Marieke was gekomen. De eerste ontmoeting tussen Suzanne en het meisje. De uiterlijke gelijkenis tussen hem en het kind waarover Menno had verteld, de vrijheid waarmee ze ondanks haar spanning het huis binnenstapte, het onzichtbare zelfvertrouwen dat Menno ook uitstraalde; Suzanne had het in dit kind gezien. 'Het hoort bij de Bouwsma's,' had Menno erover opgemerkt, 'echte Friezen hebben vertrouwen in zichzelf. Het geeft ze een prettig gevoel en dat is mooi meegenomen.'

Marieke was korte tijd gebleven. Ze was verrukt over haar kamer, wat leuk en heerlijk en fantastisch dat zij dat voor haar hadden gedaan! Ze rekenden dus op haar komst! Nee, niet op deze manier, dat snapte ze wel, niet opgejaagd door papa Frits, maar spontaan; er bleek in elk geval uit dat ze erop rekenden dat ze naar hun huis zou komen.

De moeilijkheden bleven voortduren. Frits wilde het contact niet en Suzanne stelde vast dat, als ze Frits zou ontmoeten, ze hem zou zeggen dat hij dit contact niet meer als voorbij opzij kon schuiven, wat gebeurd was was gebeurd, maar dat ze begrip had voor zijn mening. Ze kende haar eigen gedachten en wist welke vragen in haar hoofd dansten: hoe gaat dit verder, hoe loopt dit af, wat staat te gebeuren en wie worden de dupe.

Marieke was na enkele dagen weer naar huis gefietst, de volle sporttas achter op de bagagedrager.

Kort na die dag belde Anne Wagenaar.

'Suzan, ik wil met je praten. Is het goed dat ik naar je toekom?'

Suzanne antwoordde: 'Natuurlijk is dat goed, ik wil graag met je praten, Anne. Ik zet het koffiezetapparaat en de kopjes alvast klaar!'

Anne Wagenaar was voor Suzanne de geschikte persoon om mee

te praten. Ze waren al jarenlang bevriend, ze vertrouwden elkaar volkomen. Anne was een vrouw die stevig in het leven stond. Anne kon leven met emoties, maar daarnaast met open ogen en een nuchtere instelling de gebeurtenissen blijven volgen en dan, als alles duidelijk voor haar lag, zoeken naar de beste oplossing. Anne liet zich niet meeslepen door te veel vertrouwen te hebben in het doen en laten van mensen, ze kende hun zwakheden. Anne had, meende Suzanne, een verstandige kijk op het leven.

Tegenover elkaar in de grote woonkamer begon Anne het gesprek: 'Er is in ons groepje nagepraat over de zaterdagavond waarop de mannen over hun liefjes van vroeger vertelden. Later kreeg die avond een heel vreemd vervolg. Jullie wilden er ons, als jullie goede vrienden, over vertellen. Die avond was bij Koos en Margriet. Menno vertelde wat er was gebeurd. Ik herinner me die avond nog heel goed, ik heb er nog dikwijls aan en over gedacht. Menno begon te praten, jij zat erbij, jij hoefde niets te zeggen, het was Menno's verhaal. Wij luisterden met stijgende verbazing, mijn hemel, wat was er voortgekomen uit het afspraakje dat jij voor Menno organiseerde, maar, Suzanne, wat ik me vooral van dat vertellen van Menno herinner en waaraan ik me ergerde – je moet niet boos worden, wij kunnen eerlijk tegenover elkaar zijn – was de ingehouden, maar toch blije, stralende klank in zijn stem. Het trof me die avond, ik hield het vast, ik heb erover gedacht en het als een voorspelling gezien. Het klinkt overdreven en zo sterk is het natuurlijk niet, maar ik voel de houding die Menno toen in zijn woorden legde als de bodem van het hele gebeuren. Begrijp jij dat?' Suzanne knikte alleen. Het was beter hierop niets te zeggen, maar naar Anne te luisteren. 'Er gingen maanden voorbij, Menno is blij met zijn dochter, maar hij straalt nog steeds uit dat Marieke – en dat is ook de waarheid, ik kan het hem niet kwalijk nemen – in de eerste plaats zijn dochter is. Het komt op mij al een hele poos

niet prettig over. Kort geleden zei Tjeerd, hij kan in enkele woorden veel zeggen, dat weet je, hij zei: 'Menno is te uitbundig, ik vind het zielig voor Suzanne.' Het was hem dus ook opgevallen. Jij vindt het wel een leuke meid en dat zal ze ook zijn, maar ze geeft jou niet een dochtergevoel. Ze is nu alweer een poosje thuis, ondanks de strubbelingen daar, ze hoort daar ook, maar ik voel aan dat jij behoorlijk met de geschiedenis in het nauw zit.'

Suzanne antwoordde: 'Anne, dat is ook zo. Ik ben blij dat je hier bent, ik wil er graag over praten. Jij bent de enige die weet hoe ik het voel. Ik praat er niet met anderen over, dat doe ik al niet snel en zeker niet als ik van tevoren weet dat ze het niet aanvoelen zoals ik het aanvoel. De enige die geschikt is voor een goed gesprek, naast jou dan, is mijn broer Maarten. Wij zijn samen opgegroeid, een goede verstandhouding tussen broer en zus, we denken in grote lijnen op dezelfde wijze, maar Maarten is een man en mannen denken anders dan vrouwen. En Maarten woont hoog in Noord-Holland, in Den Helder, dat is om even een praatje te maken nog een aardig ritje. Ja, ik weet wat je hierop wilt zeggen, bellen kan ook. Maar dit is geen geschiedenis die ik per telefoon kan afdoen. Zoals de kaarten nu voor me liggen weet ik niet wat het beste is om te doen. Dus doe ik niets.'

Ik snap heel goed dat Menno zijn dochter niet loslaat, dat mag en kan ook niet, ze zijn vader en kind, maar Marieke heeft, en krijgt naar mijn gevoel, ook niet de juiste plek tussen Menno en mij. Als Menno met mij verder wil en ik met hem, moet Marieke een andere plaats in ons leven innemen. Het mag niet zo zijn dat het is: hij en zijn dochter en ik daarnaast als zijn vrouw. Hij vindt het prettig, gezellig en gemakkelijk als er een vrouw in huis is, zij zorgt voor alle bezigheden en in de avond ligt ze met of zonder nachtponnetje aan naast hem in zijn bed, dat geeft prettige uren en dan daarnaast met tussenpozen een jolige dochter over de vloer,

dat brengt leven in de brouwerij! Het speelt al enige tijd en ik laat het nog toe, want ik moet eerst voor mezelf beslissen hoe ik dit wil oplossen en dat weet ik nog niet. Op deze wijze verdergaan wil ik niet. Maar Menno loslaten, Anne, dat snap je, is een moeilijke stap om te nemen. Het wonderlijke is dat het oppervlakkig gezien niet komt door het handelen en praten van Menno. Dat klinkt alsof het heel open is, maar de waarheid is anders. Mijn moeder heeft eens gezegd, haar woorden kwamen zomaar, terloops in een gesprek, maar ik heb ze onthouden: 'Iets simpelweg niet vertellen is niet hetzelfde als er moedwillig over zwijgen, maar het komt wel op hetzelfde neer; de ander kent de woorden niet.' Menno zegt niet hoe dikwijls hij Marieke ontmoet en waarover hij met haar praat. Ik weet niet of hij iets achterhoudt, misschien helemaal niets, misschien babbelen ze alleen genoeglijk. Marieke vertelt over haar bezigheden op de universiteit en Menno luistert als de trotse vader. Maar er klinkt iets door in de weinige woorden die hij over hun praten zegt, dat mij het gevoel geeft dat hij heeft vastgesteld: jij kunt niet aanvoelen wat tussen het kind en mij is zoals ik het aanvoel; uitleggen kan ik het je niet, dus praat ik er niet over.'

Die middag had Anne gezegd: 'Suzan, het is goed open en eerlijk tegen elkaar te zijn. Niets achterhouden, je kunt me vertrouwen. En het is goed in omstandigheden als deze iemand te hebben waarop je kunt leunen. Tot nu toe had je mij als steunpilaar niet nodig, Menno was dat voor jou, maar nu ligt het anders. Zeg waar je bang voor bent. We weten dat Menno Marieke niet loslaat. Als hij, door heftig optreden van Frits bijvoorbeeld, de kans niet krijgt zich met Marieke te bemoeien, weet Menno mogelijkheden te vinden wel zijn doel te bereiken. Hij wil dat het meisje een grote plaats in zijn leven inneemt en jij vreest dat die plaats te groot zal zijn om jou nog ruimte te bieden. Marieke schuift tussen Menno en jou. We kunnen er luchtig over doen en roepen: Welnee, stel je

niet aan, dat gebeurt niet, maak je geen zorgen! Het is een jonge meid, Menno is zoveel ouder dan zij. Maar het is voor haar interessant opeens de vader te hebben van wie ze wist dat hij bestond. Hij was een vader op de achtergrond. Ze was nieuwsgierig naar hem, ze wilde weten wat voor man hij was, dat heeft ze haar moeder gezegd. Ze kent hem nu, het is een vlotte kerel, leuk om hem als vader te hebben!

Anne zweeg even, toen zei ze op een rustiger toon: 'Wanneer we een stap verder gaan, gezonde en nuchtere vrouwen weten wat kan gebeuren, is het niet denkbeeldig eraan te denken dat uit wat in het verleden tussen Menno en Liz is voorgevallen, een gevoel groeit iets meer voor elkaar te voelen dan wij willen. De herinnering aan hun jeugdliefde en het feit dat zij de moeder van zijn kind is maken bij Menno emoties los, dat kan niet anders. Daarvan kan hij zich alleen met veel moeite losmaken, maar mogelijk wil hij dat niet. Want deze liefde en het kind zijn de waarheden van zijn leven. Het is voor jou hard dit te horen, maar Suzanne, het is goed de waarheid van wat misschien gaat gebeuren onder ogen te zien. Een gewaarschuwd mens telt voor twee. Misschien is het af te weren, ik heb je eerder aangeraden voor je huwelijk te vechten, want jullie huwelijk is goed, het is het waard ervoor te vechten. Toen je Menno leerde kennen, verliefd op hem werd en met hem trouwde wist je niet dat dit zich in zijn leven had afgespeeld. Maar je moet er niet te dramatisch over doen, Suzan. Wel met open ogen volgen wat mogelijk gaat gebeuren. Zoals het nu ligt heeft Menno Liz destijds totaal losgelaten. Echt naar haar gezocht heeft hij niet, als hij dat had gedaan had hij haar gevonden. Ze is in Amsterdam gebleven. Hij ontmoette jou, werd verliefd op je en hij houdt van je, dat staat vast. Je moet geen dingen in je hoofd halen die er nog niet zijn.'

'Ik begrijp waarvoor je me wilt waarschuwen,' Suzanne kon het

toch met een lachje zeggen, 'ik moet ervoor waken me niet te achterdochtig op te stellen. Overal iets achter zoeken kan een verkeerde en ook een gevaarlijke situatie teweegbrengen. Maar je bent het met me eens dat er nare omstandigheden zijn. Ik mag Marieke heus wel, dat is het niet, het is een aardige, vlotte meid, ze is Menno's dochter, maar daaraan heeft zij geen schuld. Ik verwijt haar niets. Maar Menno heeft haar een te grote plaats tussen hem en mij toebedeeld en daarmee kan ik niet leven. Ik ben bang dat zich in mijn leven een echt drama gaat afspeelen, Anne. Een zwart drama over een man, zijn dochter en zijn vrouw die het slachtoffer wordt. Een lange titel, maar het kan niet korter. Ik kijk nu naar het begin, de proloog, ik ben erbij betrokken, maar ik kan er geen leidende rol in hebben. Ik moet afwachten wat er met mij gebeurt en er is geen script waarin ik het einde kan lezen. Dan kon ik nog zeggen: ik doe niet mee. Als het een gelukkig einde wordt, ze krijgen elkaar, maar wie dan? Anne, het is geen toneelspel maar werkelijkheid. Het is een malle omschrijving, maar jij begrijpt hoe ik het bedoel, wij kennen elkaar ook op dit vlak. De realiteit van wat gebeurt zal ik duidelijk voor me zien, de rollen zijn uitgedeeld, ik moet meespelen.' Ondanks het ingewikkelde beeld dat Suzanne geschetst had lachte Anne. Echt Suzanne, zo te reageren.

'En weet je wie ook meespeelt, ik kan haar in de coulissen zien staan, wachtend tot ze moet opkomen, zoals dat in toneeltaal heet, Lizzy. Zij kan een grote rol toebedeeld krijgen. Of die rol naar zich toetrekken. Menno heeft haar die dinsdagmiddag duidelijk gemaakt dat zij een verkeerde conclusies heeft getrokken na het gebeuren van de bewuste zaterdagnacht en Menno kreeg de indruk dat ze hem geloofde. Wat kan daaruit voortkomen? Spijt misschien omdat ze de jongen waar ze echt van hield heeft losgelaten? Hoe nuchter reageert ze, hoe groot was de liefde voor Frits toen ze met hem trouwde? En hoe diep is die liefde nu? Ze ver-

wachtte een kind, misschien zag ze een leven in het huis bij haar moeder en de vriend van haar moeder niet als ideaal, eigen baas in een woning met Frits lokte, het was toen een goede keus; hoe denkt ze er nu over?’

‘Het is triest dit alles te overdenken. Er was nooit argwaan tussen Menno en mij, nooit het gevoel elkaar niet te kunnen vertrouwen, op welk gebied dan ook. Niet waar het geld betrof, niet waar het een andere vrouw of man betrof. Zover gaat het nog niet, dit ligt anders, maar ik weet zeker dat in Menno de herinneringen aan de dagen met Lizzy een warm plekje hebben gekregen. Je weet dat ik van nature een beetje bang ben; ik zoek veiligheid en die veiligheid had ik bij Menno gevonden, maar nu ligt het anders. Ik drijf ook weg op de gedachten dat als Menno meer geluk ziet in een leven met Lizzy, stel dat die mogelijkheid zich voordoet, hij die stap maar moet nemen Ik heb daaraan gedacht in de eerste dagen na die dinsdagmiddag, in de roes van aan de ene kant begrijpen wat er gebeurd was, aan de andere kant er geen raad mee weten. Alle emoties speelden erin mee. De blijheid van Menno, de angst en teleurstelling bij mij. Ik heb hem toen gezegd dat ik hem vrij laat als Liz nog steeds zijn grote liefde is en hij met haar een mogelijkheid ziet verder te gaan. Als hij meer van haar houdt dan van mij geef ik hem zijn vrijheid. Maar jij vindt dat ik dat niet zonder tegenstrijd moet toelaten omdat mijn leven met Menno mijn geluk is, ik houd van hem, ik wil hem bij me houden; daarvoor moet ik vechten.’

Anne knikte. ‘Ja, zo zie ik het. Ook, Suzanne, omdat Menno door alle onverwachte gebeurtenissen van de laatste tijd kan wegdrijven op de in hem opkomende gevoelens. Lizzy was zijn grote liefde, maar in werkelijkheid heeft het vier of vijf zaterdagen geduurd, vier of vijf dagen, wat stelt dat nou voor! Ja, een jonge vent kan verliefd zijn, maar of het een ondergrond is voor een leven lang

trouw en van elkaar houden betwijfel ik. Je moet rekening houden welke gedachten mogelijk in Menno zijn opgekomen. Het is niet eenvoudig een tip te geven hoe je het kunt aanpakken meer zekerheid voor jezelf over de situatie te krijgen. Ik ga in dergelijke toestanden,' Anne grijnsde, 'want je weet dat er tussen Tjeerd en mij ook nu en dan moeilijkheden zijn. Ik ga dan stil zitten en laat alles over me heen komen en, je gelooft het misschien niet, maar dikwijls komen dan gedachten die me een weg wijzen. Je houdt als doel voor ogen dat het tussen Menno en jou blijft zoals het nu is. Marieke zal er een plaatsje in krijgen, maar haar plekje moet niet te groot zijn. Ik heb het jongedametje nog niet ontmoet, maar mijn beeld is dat ze weet wat ze wil en wat ze niet wil. Jij bepaalt stilletjes dat plekje en dat is beslist geen vorm van egoïsme. Je moet vechten voor je huwelijk. Je bent er blij mee, je wilt het houden. Het is niet jouw manier het zo aan te pakken, maar je kunt spijt krijgen als je Menno in deze periode van te veel gevoelens in hem direct loslaat.'

Suzanne knikte. Toch een stapje terug zetten. 'Er is nog geen aanwijzing dat ik hem ga verliezen, het is vooral mijn angst. Je weet hoeveel ik van hem houd. Ik kan niet zonder Menno leven.'

In de avond zaten Menno en zij in de kamer. Hij had de krant gelezen, de losse bladen lagen verfrommeld naast zijn stoel op de grond. Suzanne dacht aan wat Anne had gezegd.

Menno zei: 'Ik heb Liz...' Suzanne wist zeker dat het woord 'gesproken' op zijn lippen lag, maar hij herstelde zich snel met 'gebeld om te vragen of er nieuws was. Echt nieuws niet, maar ze vertelde wel dat Frits eindelijk begrijpt dat hij Marieke niet kan verbieden met mij te bellen of te praten en mij kan hij natuurlijk helemaal niets verbieden, stel je voor zeg, ha, ha! Frits moet een kittig mannetje zijn, vader en heerser over de schapen en schapjes in zijn stal. Marieke heeft hem gezegd dat ze vrijwel geen con-

tact met me heeft,' Menno grijnsde, 'maar dat is niet waar.'

'Heb jij haar gesproken?'

Er kwam even een blik van ongenoegen in zijn ogen, toen zei hij: 'Ik heb haar een paar maal gesproken, dat heb ik je verteld. Zij belde mij. En ik sta mijn dochter natuurlijk te woord. Voor een echt gesprekje is de telefoon in de bouwkeet niet geschikt, ik heb daar tijdens mijn werk ook geen tijd voor, we maakten dus een afspraak in dat tentje in de buurt van haar huis.'

'Waarover hebben Marieke en jij gesproken? Of mag ik dat niet vragen?'

'Natuurlijk mag je dat vragen, lieverd,' lichte verontwaardiging in zijn stem, 'er is niets geheimzinnigs tussen haar en mij! Weet je, Suzanne, Marieke is achttien jaar, maar het is toch nog een jong mensenkind. De hele geschiedenis is ook over haar heen gevallen als iets onvoorstelbaars wat ze nog lang niet verwerkt heeft. Ze wist dat Frits niet haar echte vader is, maar tot die dinsdagmiddag had ze daar geen moeite mee. Hij was een lieve papa. Haar leventje gleed genoeglijk en gezellig voorbij, ze dacht weinig aan haar biologische vader. Maar toen ze me zag werd er ook in haar, zoals in mij gebeurde, iets wakker, een herkennen, weten bij elkaar te horen. En natuurlijk de uiterlijke gelijkens tussen ons. Ze wilde met me praten en dat hebben we gedaan. In een restaurantje aan het water, in de buurt van het IJ.'

Onder het luisteren naar hem kwamen de woorden van Anne terug: als je stil blijft zitten wordt misschien in je brein een plannetje geboren. Het plannetje dat in haar opkwam stelde niet veel voor, het was onbelangrijk, maar het idee iets te doen gaf haar een goed gevoel. Zoals ze de avond waarop Menno vertelde dat hij zijn vriendinnetje van vroeger wilde ontmoeten, meteen een plannetje had; was dat plannetje maar meteen terzijde geschoven.

Het besluit was genomen iets te doen. Simpel beginnen, kijken

waar dat restaurantje aan het IJ stond. Het was een eind uit hun eigen buurt, maar dat hinderde niet, in Amsterdam rijden trams en bussen. Ze trok vroeg in de morgen van de volgende dag de huisdeur achter zich dicht, nee, echt vroeg was het niet meer, intussen wees haar horloge bijna tien uur aan. Het was druk in de tram, gehaaste mensen, snel instappen en snel uitstappen. Ze kwam in de omgeving waar ze wilde zijn. Ze wandelde langs de nieuwe woningen die hier kort geleden gebouwd waren. Het moest hier heerlijk wonen zijn, een prachtig uitzicht, ruimte en frisse lucht. Ze zag het restaurant De Kleine Ankerplaats, dat was dus het ontmoetingsplekje voor vader en dochter. De vader was haar man, de dochter voelde nog wat vreemd. Stel dat nou juist vanmorgen...

Maar nee, het zou te toevallig zijn dat Menno juist vandaag een afspraak met het kind had. Maar Margriet – Margriet had vaak bijzondere uitspraken – zei een poosje geleden: ‘Toeval bestaat niet, er gebeurt iets dat je toevalt, het iets, waarover je je verbaast, komt naar je toe.’

Suzanne glimlachte. Menno had vanmorgen een werkbespreking met projectontwikkelaars Gerritsen en Spanjaard. Hij had erover gezegd dat zo’n bespreking nuttig was, maar dat er zo’n morgen dikwijls veel tijd verloren ging door het gepraat over onderwerpen die niets met het werk te maken hadden. Leuteren kostte veel tijd en hij kon die tijd beter gebruiken. Thijs Hovenier en Bart Remmeling zouden ook bij de bespreking aanwezig zijn, Suzanne kende de mannen, leuke kerels. Marieke was nu op de universiteit. Het liep tegen het einde van het eerste studiejaar, het ging goed. Ze was geïnteresseerd in alles wat ze leerde over psychologie. Ze vond het interessant, had ze tegen Menno gezegd, hij vertelde het gisteravond. Menno zag niet zoveel in psychologie; als je nuchter nadacht en je verstand gebruikte kwam je ook een heel eind. Maar

als het kind dit wilde studeren zou hij er niets over zeggen, vroeg of laat kwam iets van het geleerde wel van pas.

Er stond een bank dicht bij het water. Ze ging erop zitten. Vanaf dit plekje kon ze het restaurant in de gaten houden, niet dat het nodig was, maar ze was gekomen om het restaurant te zien, ze zou er nu ook naar kijken. Zo te zien was het er niet druk, er gingen drie vrouwen naar binnen, gezellig koffiedrinken met elkaar, lekker bijpraten, leuk zo met z'n drietjes. Anne, Margriet en zij deden dat ook nu en dan. Voor hen zou dit ook een leuk plekje zijn om heen te gaan, maar voor alle drie wel een beetje ver van huis. Ze keek op haar horloge, ze sprak met zichzelf af even na kwart voor elf weer op te stappen. De deur van het restaurant ging open en Suzannes hart klopte opeens snel in haar keel, want Menno stapte naar buiten, zijn hand op de schouder van een blonde, slanke vrouw. De hand bleef op de schouder rusten tijdens het lopen over het pad voor het restaurant. Maar dit was Marieke niet, dit moest Liz zijn. Het tweetal lachte naar elkaar. Ze liepen in de richting van de parkeerplaatsen, Suzanne kwam voorzichtig overeind van de bank, de twee zagen haar niet. Liz kende haar niet, ze zou alleen een vrouw zien die op een bank zat en Menno had alleen oog voor Liz. Bij een kleine, donkergroene auto bleven ze staan. Menno legde zijn handen nu op de bovenarmen van Liz, hij hield haar tegen zich aan en hij kuste haar. Liz stapte in het wagentje, Menno bleef staan tot ze was weggereden, zijn opgestoken hand als groet, daarna liep hij snel naar zijn wagen, stapte in en reed weg. En zij, Suzanne, zijn vrouw, bleef als verlamd op de houten bank zitten. Over het water kwam een fris briesje, maar ze voelde het niet. Ze zat er bijna een halfuur. Heel stil. Er waren geen gedachten. Ze wist niet wat te doen, ze herhaalde alleen de woorden, zonder ze uit te spreken: Menno en Liz, dus toch. Er was een voorgevoel geweest, het toneelstuk waarover ze aan Anne had verteld. Ze

wilde er niet in geloven, en nu, toch... Liz had destijds een plekje in zijn hart veroverd en voor Menno had ze dat plekje nooit verlaten. Ondanks zijn vele lieve woorden voor haar, ondanks zijn belofte van trouw.

Ver na elf uur stond ze op. Ze had tijd genoeg, de verdere dag lag lang en leeg voor haar. Er kwam niemand naar huis om rond half-een een broodje met haar te eten. Menno lunchte aan de zaak, dat mocht geen 'broodje eten' genoemd worden, de lunch in de kantine was goed verzorgd.

Ze liep met langzame passen terug naar de tramhalte. Toen de tram kwam stapte ze in. Hobbelend en stotend terug naar de binnenstad. Menno en Liz... Wat moest ze nu doen, wat kon ze nu doen?

Ze zat alleen in de kamer. Hem er vanavond over aanspreken? Hij zou schrikken, maar waarschijnlijk onmiddellijk zijn antwoord klaar hebben. Ze kon bijna de woorden horen die hij zou uitspreken. 'Ik heb het je eerder uitgelegd, lieve schat.' De woorden 'lieve schat' sprak hij zonder nadenken uit, ze waren gewoonte geworden. 'Ik wil dat de komst van Marieke voorzichtig een plaatsje krijgt in jouw leven. Ik ken je, deze methode is beter dan meteen in het diepe gegooid te worden door een kind van achttien jaar dat plotseling jouw leven binnenkomt. Voor mij ligt het heel anders en dat begrijp jij ook. Marieke is een deel van mij, ze hoort bij me. Voor jou is ze nog een wat vreemd meisje, maar dat verandert beslist. Een toch min of meer vreemd meisje.' Zo kon hij praten. Ze had het gevoel tegenover hem te zitten, hij in zijn eigen stoel, ze wist precies hoe hij daar zou zitten, fors en breed. De woorden met overtuiging uitsprekend. Menno had altijd zijn woordje snel klaar. Nee, lang niet altijd snel klaar; maar als hij vermoedde in een minder prettige situatie verzeild te kunnen raken, en dat kwam op zijn werk nu en dan voor, ontwierp hij voor die tijd voor zichzelf

meerdere scenario's. Welke het beste in de ontstane omstandigheden voegde paste hij toe als het nodig was. Hij had dit aan haar verteld. Hij vond het zelf een grandioos idee. Koppie, koppie; op alles voorbereid zijn. Het beviel hem goed. 'Ik komt nooit voor onverwachte, moeilijke situaties te staan.' Zo zou het nu ook gaan. Het was of ze het gesprek van die avond nu al meemaakte. Menno zou boos worden omdat ze hem had bespioneerd. Hoe kwam ze op de zotte gedachte bij dat restaurant te gaan zitten en ja, hij had met Liz gepraat, omdat een gesprek tussen hen hoog nodig was. Liz wilde praten over het gebod van Frits. Liz had verteld dat Frits over het algemeen een kalme en lieve man was. Zo kende ze hem. Ze had tot nu toe een goed leven met hem. Hij hield van haar en hij wilde het haar zo fijn en goed maken als mogelijk was. Frits was een bezorgde echtgenoot, een attente man, hun leven was goed tot enkele dagen voor de bewuste afspraak, maar vanaf het moment dat Frits hoorde over de komende ontmoeting tussen haar, zijn vrouw, en het vriendje van vroeger... Hij wist dat het vriendje de vader van Marieke was, Liz wist dat ook. Hij had boos geroepen wat ze zich in het hoofd haalde, ze kon toch op haar vingers natellen wat hieruit voortkwam, hij kon het wel voorspellen, alleen narigheid en onrust en wie weet wat nog meer. 'Frits had natuurlijk gelijk,' Menno zou het met een lachje zeggen, 'maar een mens kan dergelijke gebeurtenissen, als ze eenmaal een aanvang hebben genomen, niet meer stopzetten.' Liz wilde het niet en hij wilde het niet. En hij wist op dat moment nog niets van een kind.

Suzanne zat op de bank. Het was nu tien minuten over drie. Ze had hier lang gezeten, zonder iets te doen, maar wel in gedachten bezig met wat gebeurd was. Als ze Menno vanavond confronteerde met wat ze had gezien, hoe reageerde hij dan? Ze kon zich een beeld schetsen van het gesprek dat zich daarna zou afspelen. Menno, even in verwarring over haar woorden, zou zich snel her-

stellen. In haar gedachten ging het gesprek verder. Liz wilde Menno vertellen over alles wat Frits nu wilde.

Er kwam een vreemde gedachte in haar op, een rare gedachte: was Menno wel de man die zij dacht dat hij was? Ze meende hem te kennen, maar was dat ook zo, kende ze de echte Menno Bouwsma? Ze wist opeens dat achter zijn praten en handelen zoals zij hem kende en meemaakte, nog een andere Menno verborgen was. Een man die in werkelijkheid niet zo open en eerlijk was als ze altijd had gedacht. Een man die ze kende en die ze kon vertrouwen. Hij had, ze noemde het stilletjes een tweede natuur, maar dat was het natuurlijk niet. In wat nu in hun leven gebeurde passeerden twee verlangens elkaar. Hij kende hun goede leven zoals het tot nu was geweest. Hun huwelijk was goed, hun liefdesleven, hij had werk waarmee hij met hart en ziel aan verbonden was, hij voelde zich thuis in het bouwbedrijf. Ze hadden fijne vrienden en beleefden prachtige vakanties. Maar opeens was alles anders geworden en Menno wilde en kon ook niet, dat begreep ze, deze nieuwe gebeurtenis in zijn leven loslaten. Hij was vader, hij was blij met zijn kind. Ze begreep dat hij Marieke niet meer losliet. Wat hij had gezegd over Marieke langzaam haar leven binnenbrengen, ze had die uitspraak onzin gevonden, maar nu ze erover nadacht was het zo dom niet. Marieke was overrompelend hun leven in gestapt, zo had zij het ervaren, Menno voelde het anders. Zij had meteen haar reserves; was ze blij met het weten van dit kind? Wilde ze dit in het leven van Menno toelaten? Nee, echt blij was ze er niet mee. Maar met haar verstand wist ze dat ze de dochter van Menno een plekje in hun leven niet kon weigeren, het ook niet kon voorkomen, haar ook niet kon afwijzen. Marieke kwam nu en dan langs, soms een avondje, soms een dag, soms een weekend, als Frits thuis was, 'dan kan ik beter wegwezen' had ze er lachend over gezegd. Thuis vertelde ze dat ze bij Edwin logeerde.

Marieke voelde zich wel prettig bij hen, ze had er haar plekje, haar fijne kamer. Menno wilde dat zij ervan genoot als Marieke er was, maar het resolute in Marieke, het 'de eerste plaats willen innemen', lag haar niet zo. Maar het was een nog jong meisje, het leven had ook een onverwachts, wild spelletje met haar gespeeld en ze wist niet hoe ermee te handelen. Maar, toegeven, Suzanne Bouwsma, je hebt er moeite mee.

En nu dit weten van Liz en Menno. Menno had verteld hoe verliefd hij op haar was geweest. Ja, het eerste meisje. Ze kende de verhalen, ze had er altijd om geglimlacht, ze vond het onzin, ze geloofde er niet in, maar misschien was het toch zo. Het was in elk geval wel zo tussen Menno en Liz en wat kon zij nu doen? 'Vechten voor je huwelijk,' had Anne gezegd en zoals Anne het bracht geloofde ze erin. Ze kon zich een leven zonder Menno naast zich niet voorstellen, ze hield van hem, ze wilde hem bij zich houden, maar kon ze vechten tegen zijn liefde voor Lizzy en zou zij overwinnen? Als die liefde er nog was zoals toen, bijna twintig jaar stil sluimerend in zijn hart, hij had geprobeerd los te laten, ze was uit zijn leven verdwenen, hij moest afsluiten, Lizzy wilde hem niet meer. Waarom wist hij niet, wel dat hij zonder haar verder moest. En opeens stond ze daar, was ze terug. En Liz, hoe voelde zij het? Het verhaal van de liefde op het eerste gezicht, elkaar aankijken en weten voor elkaar bestemd te zijn.

Wat moest zij, Suzanne, dan doen? Vechten om hem te houden, vanavond al beginnen, aanvallen... Maar Menno was een man met eigen gevoelens. Ze kon zijn gevoelens niet dwingen en wilde ze hem vasthouden als hij liever niet meer bij haar wilde zijn maar bij een andere vrouw?

Ze speelde voor zichzelf het gesprek van vanavond. In haar fantasie, alleen in de bijna stille kamer, alleen het tikken van de klok aan de muur en flauw de geluiden van het verkeer buiten, maar aan

die geluiden was ze gewend, ze hoorde ze niet. Ze zou beginnen met: 'Ik weet dat je met Liz hebt gesproken.' Ze wist niet wat Menno zou antwoorden. Ze liet het weer los. Haar gedachten zwierven naar het huwelijk van Lizzy en Frits; hoe was dat huwelijk? Frits wilde toen hij jong was graag een meisje, maar meisjes die hij aardig vond wilden niet met hem. Tot Liz op het kantoor kwam werken. Hij werd meteen verliefd op haar, hij nam haar een avondje mee uit om haar ten huwelijk te vragen, nou, zover niet meteen, hij wilde vragen of zij zijn meisje wilde zijn en daarop antwoordde ze dat dat niet kon. Ze wilde hem vertellen waarom niet. De geschiedenis van Menno en haar. Hij zei dat het komende kind voor hem geen beletsel was, hij hield van kinderen. En Liz had 'ja' gezegd. Omdat ze dolveel van hem hield? Suzanne was ervan overtuigd dat dat beslist niet zo was. Maar bij de liefde die ze voor een man gevoeld had was ze bedrogen uitgekomen, nuchter denken en handelen was misschien beter, een goede man, een man die van haar hield, die alles wilde doen om een gelukkig huwelijk op te bouwen. Liz had Menno weer gezien. Suzanne hield even haar gedachten in, wilde Liz, als genoegdoening, zijn reactie zien als ze hem vertelde dat ze in die nacht zwanger was geworden en een kind van hem had? Was het wraak geweest. Of had het noemen van zijn naam haar hart weer in vuur en vlam gezet. Menno, een zo andere man dan Frits, levendig, vol plannen, mogelijkheden zoeken, nieuwe wegen inslaan... Niet het behoudende van Frits. Frits was toch saai, wel lief, maar saai. Suzanne Bouwsma besloot die middag in de stille kamer die avond niets te zeggen uit angst dat het gesprek een richting zou kiezen die zij niet wilde. Ze kon in praten niet tegen Menno op en in deze had hij sterke troeven in handen. Zijn dochter, contact met de moeder, zijn handen op haar schouders, zijn kussen... Afwachten, nog afwachten. Nadenken.

Die avond, terwijl een film over het beeldscherm gleed en ze door naar de beelden te kijken Menno het gevoel gaf mee te leven met het avontuur, die avond schoven alle gedachten over de gebeurtenissen van deze dag aan haar voorbij en ze wist dat ze zou verliezen.

Welk pad om te kiezen

ANKE DE GRAAF

Het huwelijk van Menno en Suzanne staat geweldig onder druk. Vanwege hun dochter Marieke, besluiten Menno en Lizzy contact te houden, maar die relatie brengt jaloezie bij Suzanne. Ze kan het contact tussen haar echtgenoot en zijn ex niet accepteren en het komt tot een breuk. Suzanne verhuist naar het Noorden en Lizzy beseft dat Menno nu vrij is. Ze kan kiezen, maar zet ze haar huwelijk met Frits op het spel om naar Menno terug te keren?

Dit is het afsluitende, derde deel van de *Lizzy*serie. Het is de vraag of Lizzy haar geluk gevonden heeft. Eerder verschenen *Wanneer is toen voorbij* en *Wie wacht op jou?*

ISBN 978 90 5977 460 5 / NUR 344

9 789059 774605

Zomer & Keuning

www.spiegelserie.nl